

NAMBA YAKO YA MTHANI	
JINA LAKO	
JINA LA SHULE YAKO	

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL

KCPE 2006

KISWAHILI SEHEMU YA PILI: INSHA

Muda: Dakika 40

SOMA MAAGIZO HAYA KWA MAKINI

1. Kwenye nafasi zilizoachwa hapo juu andika Namba Yako kamili ya mthani, Jina lako na Jina la Shule yako.
2. Sasa fungua karatasi hii, soma kichwa cha insha kwa makini na uandike insha yako kwenye nafasi uliyoachiwa.

Unapewa dakika 40 kuanzika insha yako.

Andika insha isiyopungua ukurasa mmoja na nusu juu ya kichwa kifuatacho:

Malizia kwa: Sherehe ziliomalizika nilirudi nyumbani mikiwa na furaha teie.

Kijitabu hiki kina kurasa 4 zilifopigwa chapa.

© The Kenya National Examinations Council, 2006.

KCPE 2006

KISWAHILI SEHEMU YA KWANZA: LUGHA

Maswali 1 mpaka 15

Modu: Saa 1 dakika 40

Soma vifungu vifuatavyo. vina nafasi 1 mpaka 15. Kwa kila nafasi umepewa majibu manne hapo. Chagua jibu lifaalo zaidi kati ya yale uliyopewa.

Kandamiza hakujua thamani 1 watoto 2 siku moja 3 na ulimweengu. Alizoea kuwatumikisha watoto wadogo kwa 4 kuwaajiri watu wazima asije akajiumiza kwa kurwalipa misabaha mikubwa. Siku moja mwanawe mmoja ambaye 5 kuyamudii masomo alhamua kuondoka nyumbani bila knaga. Kandamiza alipogandua kuwa mwanawe 6 mjini alihuzunika mno. Moyoni Kandamiza alijua kuwa mtoto huyo 7 jinsi yeye alivyowafanya watoto wa wengine.

1. A. wa   B. la   C. za   D. ya
2. A. sasa   B. hadi   C. tangu   D. leo
3. A. alipofunzwa   B. alikofunzwa   C. aliofunzwa   D. aliyefunzwa
4. A. kuchelewa   B. kupenda   C. kuchelea   D. kupendelea
5. A. hawezi   B. hakuweza   C. hataweza   D. hajaweza
6. A. ametoroka   B. ametoroshwa   C. ametorokza   D. ametorosha
7. A. angetesa   B. angemtesa   C. angwatesa   D. angeteswa

Taifa lolote 8 wananchi wenye afya. Magonjwa 9 nchi hasara 10 11 pia huwa migo mzito kwa mtu binafsi. 12 ya magonjwa kutokana na 13 usafi. 14 huweza kuziwa iwapo wananchi wataitikia wito wa kumadhifisha makazi 15.

8. A. huhitaji   B. habitaji   C. yahitaji   D. libitaji
9. A. haiteti   B. haiteti   C. hayaiteti   D. hayaiteti
10. A. ajabu   B. kamwe   C. tu   D. naam
11. A. bali   B. mbali   C. na   D. ijapokuwa
12. A. Baina   B. Baadhi   C. Kati   D. Zaidi
13. A. kutodumisha   B. kutodumu   C. kudumisha   D. kudumi
14. A. Hii   B. Hizi   C. Hiyo   D. Haya
15. A. tao   B. yao   C. zao   D. wao

Kutoka swali la 16-mpaka 30, chagua jibu lililo sahihi.

16. "Ki" imetumiwaje katika sentensi: Mweni alipokuja alinipata nikifyeka.
 A. Kuonyesha hali ya masharti
 B. Kuonyesha hali ya kukanusha
 C. Kuonyesha hali ya kuendelea
 D. Kuonyesha hali ya udogo
17. Ni sentensi ipi sahihi?
 A. Ndizi lilioletwa ni langu
 B. Miti zilizopandwa zimeota
 C. Zulia iliyonunuliwa ni zuri
 D. Wema unaozungumziwa ni huu
18. Miongoni mwa sehemu hizi za mwili, ni sehemu ipi iliyo tofauti na zingine?
 A. Paja
 B. Kiganja
 C. Pafu
 D. Goti
19. Polepole, Vibaya, Alasiri, Njiani, ni
 A. Vielezi
 B. Vivumishi
 C. Nomino
 D. Viwakilishi
20. Methali inayotoa funzo kuwa: Jambo linaloonekana zito kwa mwingine laweza kuwa rahisi kwako, ni:
 A. Bahati ya mwenzio usilalie mlango wazi
 B. Mzigo wa mwenzio ni kanda la usufi
 C. Kila mwamba ngoma ngozi huvutia kwake
 D. Ganda la muwa la jana chungu kaona kivuno.
21. Sentensi "Asingalikwenda kwake asubuhi asingalimkuta" ina maana kuwa:
 A. Hakuenda kwake asubuhi lakini alimkuta
 B. Alienda kwake asubuhi lakini hakumkuta
 C. Alienda kwake asubuhi na akamkuta
 D. Hakuenda kwake asubuhi wala hakumkuta
22. Ni maneno yapi ambayo yote ni viunganishi?
 A. ila, ingawa, lakini, maadamu
 B. huyu, hao, ovyo, na
 C. ila, lakini, vizuri, wima
 D. ingawa, isipokuwa, zuri, safi
23. Kivumishi cha sifa kutokana na kitenzi angaa ni:
 A. Angaza
 B. Angazia
 C. Angavu
 D. Angalau

24. $\frac{7}{8}$ kwa maneno ni:

- A. Subui nane
 B. Thumuni saba
 C. Subui
 D. Thumuni

25. Kisawe cha neno harobaro ni

- A. Banati
 B. Kijana
 C. Mvulana
 D. Shaibu

26. Nomino habari iko katika ngeli ya:

- A. U - Zi
 B. I - I
 C. U - I
 D. I - Zi

27. Tano ni kwa Chokaa. Kitita ni kwa

- A. Pesa
 B. Funguo
 C. Ndizi
 D. Ngozi

28. Haya ni maumbo gani?

- A. Pembe tatu, Mche, Duara
 B. Pia, Mcheduara, Nusuduara
 C. Pia, Mchemraba, Mcheduara
 D. Pembe tatu, Pia, Nusuduara

29. Chagua usemi halisi ufao wa:

Bahati alisema kuwa angeenda nyumbani kupumzika

- A. "Nimeenda nyumbani kupumzika", Bahati alisema
 B. "Niende nyumbani kupumzika", Bahati alisema
 C. "Nitaenda nyumbani kupumzika", Bahati alisema
 D. "Nilienda nyumbani kupumzika", Bahati alisema

30. Yapange maneno yafuatayo kulingana na jinsi yanavyotokea katika kamusi:

- (i) *Bandika* (ii) *Beua*
 (iii) *Birika* (iv) *Baidika*
 A. (i) (iv) (ii) (iii)
 B. (iv) (ii) (iii) (i)
 C. (ii) (i) (iii) (iv)
 D. (iv) (i) (ii) (iii)

Soma taarifa hii kisha ujibu maswali 31 mpaka 40.

Huko Tujueni aliishi mtu kwa jina Mkazeni. Mkazeni alikuwa maarufu katika kutabiri ndoto. Alijulikana pia kwa kuyadadisi mambo yaliyozuka humo kijijini mwao. Kwake kulifurika watu ambao aliwahudumia bila malipo.

Wakati fulani Mkazeni alioteahwa kuwa kulikuwa na magari na matrela ambayo yalikuwa yakisimamishwa humo kijijini. Madereva wake walikuwa watu waliojaa wadudu tele mwiini. Madereva hao walikuwa wakiwalaghai vijana kijijini huku wakiwaachia "zawadi" zilizoleta "vilio". Alipowaeleza wanakijiji wakamcheka na kumwambia: "Sasa nguva zako za utabiri zinapotea. Utawezaje kufikiria kuwa magari hayo yataleta balaa? Magari imbeba malii!"

Ingawa maneno hayo yalisemwa kiutauriani, yalimchoma maini, akaamua kufyata ulimi na kukaza nia yake. Alijitabidi kuibimiza aila yake kuhusu umuhimu wa tabia njema.

Siku nyingine tena akaota ndoto kuwa huko Tujueni kumeingia joka kubwa lililowameza vijana wengi. Ingawa wanakijiji walikuwa wamempuuza hapo awali, aliwafafanulia ndoto hiyo nao wakazidi kumcheka. "Sasa tena utabiri umeleta mambo ya nyoka? Tangu uzaliwe umewahi kumwona nyoka kama huyo?" Hapo Mkazeni akaona amedharauliwa kupita kiasi, akaamua "kujimeza" utabiri wake mwenyewe, lake liwe jicho tu. Watu ambao waliamua kutojihadhari kabla ya hatari, angewafanya nini? Kidote kimoja kingevuujaje chawa?

Miaka michache ikapita, nayo magari na matrela ya kikweli yakafika pale na kupafanya kituo cha mapumziko. Madereva wakaiona sehemu hiyo ikiwa na starehe nyingi. Tujueni ikajulikana. Biashara madukani na kwenye masoko zikangezeka.

Baadhi ya watu walikuwa wamempuuza Mkazeni wakasema, "Oneni mtabiri yule na ndoto zake. Maafa aliyoyatabiri ni hizi pesa tunazozipata? Alitaka tufe maskini? Muone sasa, amenyamaza jii kama maji ya mtungi. Anasema anaihubiria familia yake isijihusishe na biashara haramu. Biashara gani haramu hapa? Cha kupata si cha kuiba."

Baada ya muda, familia nyingi zikaanza kulia. Utabiri ukaja kutokea kweli. Wadudu walikuwa ni UKIMWI na joka likawa maangamizi yaliyoletwa na madhara ya UKIMWI. Wanakijiji waliathirika na kujuta. Kituo hicho cha biashara kikawa na sifa mbaya. Watu wengi wakafa na biashara ikazidi kufifia.

Mkazeni akawa anasikitishwa na matokeo ya mapuuza na tamaa za wanadamu. Kwake yeye na familia yake waliendelea kuishi vyema kinidhamu.

31. Mkazeni alikuwa karimu kwa sababu
- alitabiri mambo mengi bila chuki
  - aliwatabiria watu mambo bila kuwalipisha
  - watu wengi walimwendea kwa utabiri
  - watu wengi walimdharau lakini hakulipiza
32. UKIMWI ndotoni unaweza kulinganishwa na:
- wadudu na joka kubwa
  - matrela na madereva
  - madereva wenye wadudu
  - vijana wenye wadudu
33. Wanakijiji wanaposema, "Sasa nguvu zako za utabiri zinapotea" wanamaanisha:
- Mkazeni si intabiri tena
  - wanaushuku utabiri wa Mkazeni
  - hawantaki utabiri wa Mkazeni
  - Mkazeni hutabiri yasiyo ya kweli
34. Biashara madukani ziliongezeka kwa sababu
- watu wengi walikuja kutafuta utabiri wa Mkazeni
  - kulikuwa na starehe nyingi katika masoko
  - Tujueni ilikuwa kituo cha mapumziko cha madereva wa matrela
  - Tujueni ilijulikana na madereva wa matrela makubwa
35. Watu wengi wa Tujueni walikuwa ni:
- wenye tamaa na watabiri
  - wapuuzaji na watabiri
  - wenye tamaa na malezi bora
  - wapuuzaji na wenye tamaa
36. Kulingana na taarifa hii, UKIMWI uliendelezwa sana na:
- madereva wa magari na matrela
  - wafanyibiashara wenye matrela na magari
  - madereva wapitiao katika vituo vya biashara
  - wazazi wenye tamaa ya kupata mali
37. Baada ya Mkazeni kupuuzwa tesa alichukua hatua zipi?
- Alitabiri mara ya pili na kungoja matokeo
  - Alibishana na wapuuzaji na kuwape matokeo
  - Aliwaangalia tu waliompuza na kuendelea kutabiri
  - Alinyamaza, akaongoza familia na kungoja matokeo.
38. Kutojihadhari kabla ya hatari ni sawa na:
- kutojitayarisha kukabiliana na tatizo
  - kutoshughulika na hatari
  - kutoshughulikia matatizo yajapo
  - kutoogopa madhara ya tatizo.

39. Familia ya Mkazeni ilinushurika kwa kuwa:
- ilikuwa ikifundishwa kuhusu utabiri
  - haikufanya biashara na madereva
  - ilizingatia maadili na mashauri
  - Mkazeni alikuwa mtabiri

40. Kichwa kifaacho zaidi kucieleza kifungu hiki ni:
- Mkazeni wa Tujueni na utabiri wake
  - Asiyesikia la mkuu huvunjika guu
  - UKIMWI utaangamiza watu wengi
  - Mchelea mwana kulia hulia mwenyewe

Soma taarifa hii kisha ujibu maswali 41 mpaka 50.

Maendeleo ya nchi hutegemea mchango na juhudi za kila mwananchi. Hata hivyo ni jambo la kusikitisha kuona kuwa baadhi yetu tuna fikira zisizo za kizakado kuwa wengine ndio wanaopasa kuiendeleza nchi. Wata wa aina hii hutarajia serikali kuwafanyia hili za lile. Hawathubutu kujuliza, je, mimi nimeifanyia nini nchi yangu?

Inafaa tukumbuke kwamba nchi ni kama chombo cha usafiri na kila mtu ana wajibu wa kuhakikisha kwamba chombo hicho kimekwenda ipasavyo. Tunahitaji kuwa na bidii za mchwa za kujenga kichuguni. Tuwe na umoja wa nyuki ambao, japo ni viembe wadogo hudiriki kutengeneza asali ambayo huwafaa wao na kuwalisha binadamu. Ikiwa vidudu hivi vinaweza kuulisha jumuiya, sambuse sisi?

Mungu amemtunukia kila mmoja wetu vipawa anuwai. Ni juu yetu kuvitumia vipawa hivi kama uchungu wa nchi. Tukijitahidi pamoja tutaweza kutatua matatizo mengi yanayoikumba nchi. Tukumbuke kwamba kinga na kinga ndipo moto mwakapo. Wananchi katika nyanja mbalimbali hawana budi kuzimariha nyanja hizi ili kama hali zao za maisha. Mathalani, wakulima watumie njia za kisasa za ukulima ili kuzalisha mazao mengi. Wakifanya hivyo, tutaweza kukabiliana na baa la njaa ambalo linawadhuru wananchi wengi.

Vijana nao wana jukumu lao kwa taifa. Wewe kama mwanafunzi, unaweza kufanya kazi katika shule hii kwa kushiriki kikamilifu katika shughuli zote za shule. Ujibidiishe vilivyo, si katika masomo pekee, lakini pia katika michezo. Kwa kuiendeleza michezo ya riadha na hata ya kuigiza, utakuwa umeendeleza nchi kwa kuukuza utamaduni wako. Isitoshe, unaweza kushiriki katika shughuli za kuzoa taka katika mtaa ulio karibu na shule yako. Ukifanya hivyo utakuwa umeitikia wito wa serikali wa kuhifadhi mazingira.

Sehemu za mashambani zinahitaji kushughulikiwa kinaendeleo. Licha ya kuwa sehemu nyingi zina rutuba, vijana wengi baada ya kupata masomo hubisiri kuhamia mijini kutafuta kazi zenye hadhi. Mashamba yameachiwa wazee na bila shaka mazao yamekuwa haba. Hebu tujulize, je, ikiwa sisi vijana tutaziacha sehemu zetu na kuhamia kwingine, nani atakayeziauni? Je, hatujui kuwa chetu ni chetu na nguo ya kuazima haifai chochote? Ni vyema tukumbuke kuwa ikiwa tunataka kusaidiwa kuendeleza sehemu zetu, ni lazima sisi wenyewe tuwe tayari kuzitumikia kwani abebwaye hujikaza. Mapenzi kwa nchi ni muhimu mno. Shime tunngane kujenga nchi yetu.

41. Maendeleo ya nchi yanahitaji
- kushughulika kila mara katika kilimo
  - ushirikiano wa kila mwananchi
  - kutotarajia serikali kufanya lolote
  - watu wengine kuendeleza nchi
42. Watu walio na fikira za kizalendo ni wale:
- wanaotarajia kusaidiwa kila mara
  - wanaowataka wengine kushughulikia miradi ya maendeleo
  - wasiujua wameifanyia nini nchi
  - wasiopuuzwa wajibu wao katika kuendeleza nchi
43. Nchi ni kama chombo cha usafiri kwa sababu:
- wananchi wasipoiendeleza nchi itazorota
  - bila chombo usafiri haufanikiwi
  - wananchi wasiporudi mashambani nchi itazorota
  - bila wasafiri nchi haifanikiwi
44. Binadamu wanalinganishwa na nyuki kwani
- wakiwa na bidii nyingi wanaweza kujifaidi wao na wengine
  - nyuki wana umoja japo ni viumbe wadogo
  - wakiwa na umoja na bidii wanaweza kujifaidi wao na wengine
  - nyuki na mchwa wana bidii za kujenga.
45. Katika kifungu, matendo yanayoonyesha ukweli wa methali, "Kinga na kinga ndipo moto uwakapo" ni:
- vijana kuzoa taka na sote kushiriki katika michezo
  - wote kurudi mashambani na kulima kwa bidii
  - vijana kudumisha utamaduni na kuimarisha elimu
  - ushirikiano wa nyuki na wananchi kujitahidi pamoja
46. Kulingana na kifungu, matatizo mengi yatatatuliwa iwapo
- tutafanya kazi kwa pamoja bila kuzingatia tofauti zetu
  - sote tutakuwa na vipawa tofauti tofauti
  - sote tutajibiisha katika masomo yetu
  - tutatarajia misaada kuinua hali za maisha yetu.

47. Vijana
- wanapaswa tu kushughulikia masomo
  - wanapaswa kusoma ili kukuza utamaduni
  - wanapaswa kushiriki kuimarisha nchi katika nyanja mbalimbali
  - wanapaswa kushirikiana wao kwa wao kujiinua na kuimarisha kilimo
48. Kulingana na kifungu maana ya kazi zenye hadhi ni:
- kazi zinazolipa mishahara mikubwa
  - kazi zinazofikiriwa kuwa bora kuliko za shambani
  - kazi zenye marupurupu mengi kuliko za shambani
  - kazi za walio na elimu ya juu
49. Kulingana na kifungu hiki, abebwaye hujikaza ina maana:
- unaposaidiwa lazima nawe pia ujitahidi
  - ukibebwa mgongoni usilegee kamwe
  - tusitarajie kusaidiwa bila kusaidia
  - tukiwasaidia wengine lazima tujitahidi
50. Ikiwa vidudu hivi vinaweza kulisha jumuiya, sembuse sisi? maana yake ni
- nyuki wanaweza kulisha watu wengi
  - binadamu ana uwezo wa kushirikiana
  - nyuki wana ushirikiano kuliko binadamu
  - binadamu wana nguvu za kuzalisha kuliko nyuki